The Abraham & Millie Arbesfeld

Kollel & Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Programs for Men & Women

W W W.KOLLELYOMRISHON.ORG W W W.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

On the Shape of the Menorah: From Bezalel ben Uri to Menachem Mendel Schneerson

Dr. Steven Fine December 25, 2016 כ״ה כסלו תשע״ו

Steven Fine

On the Shape of the Menorah: from Bezalel ben Uri to Menachem Mendel Schneerson

Exodus 25--

אַ ועָשִיתַ מִנֹרַת, זַהַב טָהוֹר; מִקשָׁה תּעָשֵׂה הַמִּנוֹרַה, יְרכָה וקנָה, גִּבִיעֵיהַ כַּפָּתֹריהַ וּפְרַחיהַ, מִמֵּנָה יִהיוּ. לֹב ושִׁשָּׁה קנִים, יצאים מצדיה: שלשה קני מנרה, מצדה האחד, ושלשה קני מנרה, מצדה השני. לג שלשה גבעים משקדים בַּקנה האחד, ַבַּפָּתֹר וַפַּרַח, וּשָׁלשָה גִבִעִים מִשִּׁקּדִים בַּקּנֵה הַאֲחַד, כַּפָּתֹר וַפָּרַח; כֵּן לְשֵׁשֵׁת הַקּנִים, הַיִּצְאִים מְן-הַמִּנֹרַה. לֹד וּבַמְּנֹרָה, אַרבָּעָה גִבִעִים: מִשֶּׁקִדִים--כַּפִּתּרֵיהָ, וּפִרָחֵיהָ. ל**ה** וכַפִּתּר תַּחַת שָׁנֵי הַקּנִים מִמֵּנָה, וכַפִּתּר תַּחַת שָׁנֵי הַקּנִים מִמּנָה, וכַפּתּר תחת-שני הקנים ממנַה--לששת, הקנים, היצאים, מן-המנרה. לו כַפתריהם וקנתם, ממנַה יְהיוּ; כַּלַה מקשה אַחת, זהב טָהוֹר. לֹז ועָשִיתַ אַת-נַרתיהַ, שָׁבַעָה; והעֵלָה, אֵת-נַרתיהַ, והאִיר, עַל-עַבֵר פָּנֵיהַ. לֹ**ח** וּמַלְקחיהַ וּמַחתּתיהַ, זַהַב טָהוֹר. לֹ**ט** ּפָּבֶּר זַהַב טָהוֹר, יַעֵשֵׂה אֹתַה--אֵת כָּל-הַכֵּלִים, הַאֵלֵה. מֹ וּראָה, וַעֲשֵׂה: בַּתַבִנִיתַם--אֲשֵׁר-אַתַּה מֶראָה, בָּהַר.

Moses Maimonides, Commentary on the Mishnah, tr. Y. Kapah (Jerusalem, 1964)

מנחות פרק שלישי הקומץ רבה וון שבעה קני מגורה מעכבות זו את זו ... שבעה נרותיה מעכבות ון את זוש. שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו, אפילוש כתב אחד מעכבי dreft at 6 (d) d) m, nucet 16 da 16. פשלר התואות אפר מעכבות זו את זו. וכל אלו זו את זו, והדיה כלהא אסנדת אלי תלויתאה הוסמבו לרמוים במקראות המורים על היותן פי אלנצוץ תדל עלי כתהא מעקבות האלאמר נסל באידינא. בעכבות. והדבר קבלה בידיני, [ון ראיתי לצייר כאן צורת המנורה [ו] ראית באן אצור הנא צורה' אלמנורה עלי בסלמותה. ולפני הציור אימר שבא בקבלה ככאלהא. וקבל אלתצויר אקול או אלנקל ג'א שיש בגבהה שמונה עשר טפחים. ועמור אן סי ארתפאעהא ת'מאן עשרה קבצ'ה. יופיד המנורה עצמו היו בו ארבעה גביעים ושני אלמנארה נססה כאן פיה ארבעה גביעים יסני כפתורים ושלשה שרחים, ולשון התורה כפתורים ושלשה שרחים וגץ אלתורה ובכנורה ובמנורה ארבעה גביעים משקרים כפתריה ארבעה גביעים משקדים כפתריה ופרחיה. ואקל ופרחיה בי, ומיעוט רבים שנים, הנה נחבאר אלג'סע את'נין. פבאן אן פיהא שני כפהורים שיש בה שני כפתורים ושני פרחים. והפרת ושני פרחים. ואלפרח אלת אלת׳ הי בלסק השלישי סמוך לירכה והוא אמרו עד ירכה עד קאעדתהא והו קולה עד ירכה עד פרחה יעני פרחה כלומר הכן ** אשר קראו ירך והמרח אלקאעדה אלתי סמאהא ירך ואלפרח אללאסק הסמוך לו, והיה לה שלש רגלים. והגביע היא כתבנית כום אמום יי אלא שהשולים שלו שכל כאם מצמת אלא אנה ציק אלקאע ואן צרים, ואם תרצה אמור כתרוד ה.אסטואנה־ שית קל הו מכירוט אצטואנה קטע כן אעלאה שנחתך מלמעלה מעט כנגד הכן, והכשתור הוא שי יסיר עלי מואדהי אלקאעדה. ואלכשתור הי תבנית כדור שאין ענולו פדוייק אלא פאורך שכל כרה ליסת פהקקה׳ אלאסתדארה. בל מעם קרוב לתבנית ביצת העוף, ופרח כתבנית פיתא אסתטאלת קריב מן שכל ביץ אלטיר. הכפתורים ותפרחים ומקומותם ושעורי מה ואלכפתורים ואלפרחים ומואצ'עהא ואלמקראיר שהיה בקנה המנורה שאין בו כלום. והמקומות אלתי כאנת מן עמוד אלמנארה לא שי פיהא. שהיו בהם הכפתורים והפרחים. וכללותה האלמיאציע אלתי כאנת פיהא אלכפתירים היאך היתה. חו צורת כל זה יכי. ודע ואלפרחים ואלגיפלה כיף כאנת. והדיה צורה שהכפתורים כולם שוים בשעורם וכן דילך כלה ואעלם אן אלכסתירים כלהא הגביעים כולם שוים. זכן הפרחים. זכן כבר מתסאייה אלמקדאר. וכדילך אלגביעים כלהא נתבאר לך מציור זה שמנין הגביעים עשרים מתפאייה. ואלפרחים איציא, וכד באן לך איציא ושנים, ומנין הפרחים תשעה, ומנין הכסתורים מן הדיה אלצורה אן עדד אלגביצים אהינין אחר ששר, אמרו גביעים עשרים ושתים ועשרין, ועדר אלפרחים תסעת ועדר אלכפתירים אחד עשר, האלוא גביעים עשרים ושהים -10% pára rjardok 10%, 54 . אלקאעוהי הפסים. והעופתי לתרגם ובנוסס במקשהי. בלך הפרעים רביע ביומא ביו הפרס. הקומה וכים מינים ביותר בל היותר בכלים היותר ביותר ב

בתקרה וכנדסם "היסוד" ואינו נכון.

1

וּרְאֵה מָרְאֶה בְּתַּבְנִיתְׁם אֲשֶׁר־אַתָּה מְרְאֵה בָּתְבּה יִמְעָשֵׁה בְּתַבְנִיתְם אָשֶּר־אַתָּה מְרְאֵה בּתְר "And see that you make them after the pattern for them, which is being shown you on the mountain" (RSV):

ודע שבעיר רומי, בתוך החרבות שנשארו מהארמוני והטירות שהיו שם בימי קדם, נשארו עוד היום שיורים מבנין מפואר של שיש שהקימו לכבוד טיטוס וועספאפאסיאונוס, נקרא ארק"א ד"י טיט"ו (טריומף באגען דעם טיטוס), וניכרי שם תמונות בולטות מכלי המקדש שהוליך הצר עמו משבי ירושלים, בשובו מלהחריב את בית אלהינו, ובתוכן צורת המנורה ניכרת היטב עד היום הזה, ואולם כפי הנראה מתוך

הספרי' אשר שם העתיקו את התמונות ההן, אין לסמוך עליהן כלל, ויתכן שהחרש המסתת לא כוון לעשות דוגמתן בדקדוק, ובפרט שכפי הנראה לא נעשה הבנין ההוא כי אם אחרי מות טיטוס, ואפשר שלא שם הכלים עצמם נגד עיניו, כאשר סתת אותם, ולא דקדק לעשותם כראוי, ואולם אמת הדבר שהוליכו כלי בית אלהינו לרומי, וגנזום שם באוצרותיהם, כמו שזכרו חז"ל במעילה (דף י"ד ע"ב), ושם ראה ר' אליעזר בר' יוסי, שהיה כמה שנים אחר החורבן, את הציץ ואת הפרוכת (כדאי שם במעילה ובשבת דף ס"ג ע"ב וביומא דף נ"ז ע"א ובסוכה דף ה ע"א) ובסוף פרק אחרון דאבות דר' נתן איתא מכתשת של בית אבטינס ושולחן ומנורה ופרוכת וציץ עדיין מונחי' ברומי:

And know that in the city of Rome, among the ruins that remain from palaces and castles there still remains to this day remains of a magnificent building of marble that they erected in honor of Titus and Vespasian called the Arco di Tito (Triumph bogen dem Titus). Recognizable there are the bas reliefs of the Temple vessels that the enemy brought with him from the capture of Jerusalem-when he returned from having destroyed the house of our God-and among them the image of the menorah is easily recognizable to this very day. However, it appears from the books in which they copied there those images, they cannot be trusted at all. It is possible that the stone carver had no intention to copy them exactly—especially as the building was apparently not constructed until after the death of Titus. It is possible that he did not place the vessels themselves before his eyes when he carved them, and was not careful to make them appropriately. It is true that they took the vessels of the house of our God to Rome, and hid them there in their treasury-as our Sages, of Blessed Memory, remember in [Babylonian Talmud tractate] Me'ilah (14b),9 and there Rabbi Eliezer son of Rabbi Yose, who lived a few years after the destruction [of the Temple], the [priestly] frontispiece [sis] and the curtain [parokhet] (Me'ilah, ad loc., Shabbat 63b, Yoma 47a, Sukkah 5b) and the end of the last chapter of the Fathers According to Rabbi Nathan [version A, chapter 41, p. 131] says that "the grinding tool of the house of Avtinas and the table and the menorah and the curtain and the frontispiece are still stored in Rome."

R. Isaac ha-Levi Herzog, 1954:

- (ה) ברם על מנורת המקדש גר אלקים, חלילה שיהא על הבסיס או התושבת שלה (כמין תיבה) איזו צורת דרקון.
- (ו) כאמור אני על כרחי נדחף להשערה מאד נועזת. דעתי היא שהמנורה של בית המקדש כשהעבירו אותה חיילי רומא מירושלים לבירת איטליה קרה לה משהו בדרך ונשבר הבסיס שלה ונפל לים, ובכדי לטלטלה בתהלוכת הנצחון ברומי הוכרחו האמנים האיטלקים לשחזר אותה מדעתם, ועשוה בתבנית של מנורות היכלי הרומאים בלי רגלים למטה מן התיבה התחתונה

אלא בתושבת או תיבה בלבד ועליה חקוקה צורת דרקון או דרקונים, וכזו היא נתגלפה בקשת טיטוס.

(ז) יוצא מזה שלא טוב עושה ממשלתנו היום הזה, כשזכינו שוב לאורה של ציון המסומלת במנורה, שהיא מחקה דווקא את תמונת המנורה שבקשת טיטוס, אשר כנראה חלו בה ידי זרים, ושאינה כולה על טהרת הקודש כמו שמוכח מתורת רבינו משה גאון הגאונים ז"ל ומשאר מקורות היוצאים מחכמי התורה. ולא זו בלבד אלא שהעיד לפני אדם מומחה בידיעת הקדמוניות (ארכיאולוג) שהמנורות המצויירות על הקברים בקטקומבות שברומי כולן בנות שלוש רג"לים (טריפורות) וכן כל המנורות המצויירות בפסיפסים של שרידי בתי הכנ" סת הנמצאים בארץ ישראל. ולדעתי כל זה ברור ושריר וקיים.

R. Menachem Mendel Schneerson, Hanukkah, 1987:

On the "triumphal arch" that they built in Rome and named for Titus, may his name be blotted out, after his victory over Jerusalem, there is carved [the image of] a menorah, and there are those who say that this is the image of the menorah of the Temple. The menorah is portrayed there such that the six branches rise [from the central stem] in a half circle. . . . One can say, simply, that the menorah that is carved on the arch is not the image of the menorah of the Temple. As we see in this portrayal, a number of its details do not comport with the structure of the menorah of the Temple—to the point that the "menorah" on the Arch of Titus is decorated with a dragon. Therefore, it is logical to say that the menorah which is on the arch is certainly not the menorah of the Temple, but some other menorah that has some similarity to the Temple menorah. Since the menorah in

the Temple was very significant even to idolaters—for the purposes of their idolatrous practice (which is the explanation for the addition of the image of the dragon, which is idolatrous)—the image on the arch was based upon one of these [idolatrous] menorahs.¹⁷

Gershon Mendel Garelik, Rome, 2014, https://www.youtube.com/watch?v=U6Ey7z7-UK8:

Dear children, dear children [kinderlakh, kinderlakh]: The true menorah is like this one [he holds up a Chabad menorah]. And the menorah that hangs there [pointing to the spoils panel] is a complete lie, a complete lie [sheqer gamur]. It is only because that was a time of destruction, and they drove everyone crazy and they murdered millions of Jews, that they could take a falsehood [that is, a false menorah] and say that this is the [true] menorah. This [holding up the Chabad menorah] is the true menorah. The true menorah never came to Rome. It took hundreds of years and they [the "crazy" gentiles] killed millions of Jews. We [Chabad] hold this menorah, the true menorah; for it was on this kind of menorah that the Rebbe blessed the [Hanukkah] candles [bentsht likht]. [Today] no one persecutes [bothers] us—for now is the end of the final exile.¹⁸